

Vančo Ildikó – Kozmács István szerk.

Nyelvtanulás – nyelvtanítás. Fókuszban az államnyelv oktatása kisebbségek számára. (Sólyom Réka)

NYITRAI KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM BTK. NYITRA. 2015. 167 OLDAL

2015-ben jelent meg Vančo Ildikó és Kozmács István szerkesztésében a *Nyelvtanulás – nyelvtanítás. Fókuszban az államnyelv oktatása kisebbségek számára* című kötet a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Bölcsészettudományi Karának kiadásában.

A kötetben, amely a 2014. április 28–30-án rendezett nemzetközi workshop előadásainak bővített, írott, magyar nyelvű változatait tartalmazza, tizenkét tanulmány és egy szlovák nyelvű projektismertetés olvasható. A tizenkét tanulmány három nagy témakörbe sorolható. A kötet ennek a tematikának megfelelően három nagy fejezetet, illetve egy befejező, projektismertető összefoglalást tartalmaz. A fejezetek az alábbi témaköröket tárgyalják: *Az államnyelv kisebbségi tanulók számára való oktatásának tapasztalatai; A szlovák mint idegen nyelv oktatásának tapasztalatai; Anyanyelv, államnyelv, identitás.*

A kötet első fejezetében (*Az államnyelv kisebbségi tanulók számára való oktatásának tapasztalatai*) négy tanulmány olvasható. Csernicskó István *Az ukrán mint államnyelv oktatása Kárpátalján: helyzet, problémák és feladatok* című írása (11–22) az ukrán nyelv-oktatás aktuális kérdéseivel foglalkozik. A történeti áttekintés után bemutatja és rendszerezi az ukrán nyelv eredményes oktatását akadályozó tényezőket, amelyek véleménye szerint a következők: a megfelelően képzett tanárok hiánya, a megfelelő tankönyvek hiánya, a megfelelő szemlélet és az erre alapozott módszer hiánya, a konkrétan megfogalmazott célok hiánya, a homogenizálás, a népességföldrajzi jellemzők, a nyelvi preferenciák, valamint az óvodai nyelvi nevelés hiányosságai. Ezt követően beszámol a 2009-ben Beregszászban az ukrán nyelv magyar nevelési és oktatási nyelvű kárpátaljai intézményekben folyó oktatásának a segítésére alakult munkacsoportnak a tevékenységéről és segédanyag-készítő munkájáról, illetve kijelöli a további oktatási (nyelvvoktatási, tantervkészítési, vizsgáztatási, tanárképzési, felnőttoktatási) feladatokat.

Tódor Erika Mária *A román nyelv oktatása magyar tannyelvű iskolákban: tapasztalatok, tanulságok és kérdések* című tanulmányában (23–31) kiemeli azokat a (nyelv)oktatási paradoxonokat, amelyek a román nyelvnek a magyar tannyelvű iskolákban történő elsajátításakor kudarchoz vezethetnek. Felhívja a figyelmet a mindennapi társalgás és az oktatási folyamat során megtanult szövegek (például verselemzések) közötti eltérésre, a regiszter fontosságára, valamint rámutat a nyelvtanuló nyelvi és kulturális sajátosságait figyelmen kívül hagyó problémákra is. Az írás további részei bemutatják napjaink román nyelv-oktatását a magyar tannyelvű iskolákban, felhívják a figyelmet az oktatási folyamat során kimutatható hiányosságokra, következtelenségekre, módszertani problémákra; áttekintést adnak a román mint államnyelv oktatásának és szabályozásának történetéről és jelenlegi helyzetéről, valamint az utóbbi időben kibontakozó szakmai párbeszéd fontosságáról.

Poór Zoltán *Kortárs tendenciák és szemléletek a gyermekek nyelvtanulásának természetessé tétele céljából* című tanulmányában (33–42) személyes, szakértői tevékenysége során szerzett széles körű tapasztalatait osztja meg a témában. Áttekinti, hogy az idegen nyelveket tanuló gyermekeknek milyen

kompetenciáik vannak, és ezek a *Közös európai referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, nyelvi értékelés* című dokumentumának leírása alapján milyen minőségi mutatókkal jellemezhetők. Kiemeli a más kultúrák megismerésének és a saját kultúra képviselésének, az iskola és az élet kapcsolatának, a valószerű helyzeteknek, a tantárgyközi szemléletnek, a konstruktivizmusnak, a kognitív pedagógiának, a munkamegosztásnak, az önszabályozó tanulási lehetőségeknek, a fejlesztő értékelésnek, a tanulói naplónak és portfóliónak, a kommunikatív szemléletnek, illetve a cselekedtető módszernek a fontosságát, és példákkal illusztrálja az egyes területek nélkülözhetetlenségét a nyelvvoktatás folyamatában.

Petteri Laihonen írása, *A nyelvvoktatás elmélete és gyakorlata ma: betekintés a finn oktatásába és azon túl* (43–56), a finnországi nyelvvoktatás alapelveit és gyakorlatát elemzi. A tanulmány első része tágabb kontextusban közelíti meg a finnországi nyelvvoktatást, és az úgynevezett második nemzeti nyelv – amely a finn vagy svéd nyelvet is jelentheti – oktatásának a jellemzőire fókuszál. Bemutatja a nyelvvoktatás demográfiai és jogi jellemzőit, majd rátér a gyakorlati oktatás kérdéseire. A második rész a tantervi célokkal és tartalmakkal foglalkozik: a 2014-es finnországi tantervtervezet svéd tanítási nyelvű iskolák finnnyelv-oktatási javaslatait mutatja be. A szerző kiemeli a nyelvi és kulturális sokféleség megbecsülésének, e szempont oktatásának; a kooperatív és egyéni nyelvsajátítási készségek tanulásának; a szóbeli és írásbeli interakciók osztálytermi, osztálytermen kívüli és digitális gyakorlásának a fontosságát. Végül áttekintést ad a finnországi nyelvtanárképzésről. Következtetéseiben a finn jellemzők alapján kiindulópontot ad a szlovák nyelv magyar iskolákban való tanításához, egy nyelvvoktatási reform megvalósításához.

A kötet második nagy fejezete – *A szlovák mint idegen nyelv oktatásának tapasztalatai* – öt tanulmányt tartalmaz a témakörben. Mária Alabánová *A szlovák nyelv és irodalom a szlovákiai magyar tanítási nyelvű általános iskolákban 1991-től napjainkig* című írása (59–68) a történeti áttekintést követően bemutatja a szlovák nyelv és irodalom oktatásának a szerepét a magyar tanítási nyelvű iskolák tantárgyi rendszerében. Ehhez szorosan kapcsolódva összegzi azokat a nyelvvoktatási módszereket, eljárásokat és eszközöket, amelyek segítségével a nyelvtanítás az említett iskolákban megvalósulhat. Felhívja a figyelmet a szlovák mint idegen nyelv tanításának pedagógiai-társadalmi, szakmódszertani, szociolingvisztikai és pszichológiai tényezőire. Végül, de nem utolsósorban bemutatja a legfontosabb feladatokat, amelyek a szlovák nyelv és irodalom oktatása során a színvonal javítását és a nyelvtanítási-nyelvtanulási folyamat hatékonyságának a növelését eredményezhetik.

Juraj Vaňko *A szlovák nyelv mint nem anyanyelv elsajátításának nyelvészeti és nem nyelvészeti aspektusai* című tanulmánya (69–82) öt, nyelvtanuláshoz kapcsolódó szituáció bemutatásával kezdődik. A szituációk konkrét példákat adnak arra, hogy célnyelvi környezetben hogyan lehet elsajátítani és nem elsajátítani az adott országban domináns nyelvet. A szerző párhuzamos, problémás példaként említi a szlovák nyelv nem megfelelő elsajátításának az esetét a szlovákiai magyar nemzetiségű tanulók körében. Bemutatja a korábbi kutatások eredményeit, majd egyfelől sorra veszi azokat a lehetséges problémákat, hibákat, amelyek a másodnyelv tanulásának sikertelenségéhez vezetnek; másfelől azonban rámutat azokra az előnyökre is, amelyekkel a nem szlovák anyanyelvű diákok rendelkeznek Szlovákiában.

Juraj Glovňa *Grammatikai szemlélet a szlovák mint idegen nyelv oktatásában* című írásában (83–90) ismerteti a szlovák mint idegen nyelv tanításában használatos különféle módszereket. Kitér a szlovák nyelv megtanulhatatlanságával, nehézségével kapcsolatos mítoszokra is, majd ezeket cáfolandó, konkrét példákat mutat be a morfológiai rendszer szabályosan strukturált paradigmáira, illetve arra, hogy lehetséges ugyan, hogy bővebb magyarázatra szorul egy-egy megmagyarázhatatlannak tűnő példa, valójában azonban logikus és egyértelmű szabályok érvényesülnek ezekben az esetekben is. Hangsúlyozza: célszerű a *kivétel* fogalmát kerülni, és inkább törekedni kell a *szabály*, *alapelv*, *törvényszerűség* szavak használatára, mint ahogyan ezt például a német grammatikák is teszik.

Zdenka Gadušová *Alternatív idegennyelv-tanítási módszerek alkalmazási lehetőségei a szlovák nyelv oktatásában a magyar tannyelvű iskolákban* című tanulmányában (91–103) hangsúlyozza:

a nemzetiségi iskolákban a szlovák nyelvet nem anyanyelvként, hanem idegen nyelvként kell oktatni. Az eredményes szlováknyelv-oktatáshoz mind a nyelvoktatási módszereket, mind a tankönyveket meg kell változtatni. Felteszi a kérdést: létezik-e az összes diák és a tanár részére egyaránt megfelelő módszer? Nemleges válaszát a különféle befogadói tapasztalatokkal, életkori sajátosságokkal, műveltséggel, tanulási stílussal magyarázza. A nyelvtanítási folyamat résztvevőinek és eszközeinek részletes bemutatásával érvel a tényezők figyelembevételének a fontossága mellett.

Ján Gallo *Az interferenciával kapcsolatos problémák az orosz mint idegen nyelv elsajátítása során a szlovák tannyelvű iskolákban* című írása (105–114) a szlovákkal rokon orosz nyelv elsajátítása során a szlovák nyelv részéről megjelenő interferenciahatásokat részletezi. Sorra veszi a fonetika, az írás, a lexika, a szintaktika, a stilisztika szintjén megjelenő, illetve a kulturális eltérésekből fakadó jelenségeket. Bemutatja továbbá az úgynevezett rejtett interferencia jelenségét is, amikor a nyelvtanulók nem vesznek figyelembe bizonyos nyelvspecifikus nyelvi eszközöket, szerkezeteket. Felhívja a figyelmet a hibák előfordulásának a lehetőségére, valamint a megfelelő és hatékony módszertani eljárások kiválasztásának a fontosságára.

A kötet harmadik fejezetében – *Anyanyelv, államnyelv, identitás* – három tanulmányt olvashatnak az érdeklődők. Tolcsvai Nagy Gábor *Az államnyelv mint L2 oktatása kisebbségi tanulók számára – funkcionális megközelítés* című tanulmánya (117–128) a szlovákiai kisebbségi magyarok államnyelvi oktatásához kapcsolódó funkcionális nyelvtudományi elméleti keretet és módszertant mutat be. Részletezi a nyelvtudományi nyelveírások különbözőségét és a funkcionális nyelvészet nyelveírásának a jellemzőit. Kiemeli a nyelvelsajátítás mint szempont figyelembevételének a fontosságát az L1 és az L2 elsajátításának tanulmányozásában, majd kiemeli és jellemzi a kisebbségi kétnyelvűség helyzetben élő anyanyelvi beszélők specifikus helyzetét. Bemutatja a funkcionális alapelveken nyugvó tanítási módszertant. Megállapításait két konkrét nyelvi példával (főnévhez és igéhez kapcsolódó magyar, illetve szlovák jellemzők elemzésével) illusztrálja. Végül javaslatot tesz a szlovák nyelv tanításában alkalmazandó alapelvek, tanmenet és szakmai rendszer összeállításának a szempontrendszerére.

Kozmács István *Funkcionális alapú kisebbségi anyanyelvoktatás mint az államnyelv sikeres oktatásának feltétele* című írásában (129–136) rámutat: mivel strukturalista szemlélet jellemzi a nyelvoktatást, hiányzik a különféle funkciók, valamint a nyelvi változatok és a kétnyelvűségből fakadó jellemzők figyelembevétele. Lehetőségeket mutat be a nyelvi kód funkcionális szerkezetének a tudatosítására és arra, hogy miként lehetne az oktatási folyamat során a grammatikai kategóriák formális rendszere helyett funkcionális szemléletet alkalmazni. Konkrét példa (az aspektus kérdése) segítségével világítja meg a magyar nyelvtanulók számára hibalehetőséget rejtő mondattani-szemantikai jellemzőket a szlovák nyelv tanulásában. Hangsúlyozza: csak akkor lehet egy nyelvi jelenséget funkcionális-kognitív módszer segítségével elsajátítani, ha létezik ilyen típusú nyelveírás.

Vančo Ildikó *A kétnyelvűsítés módjai és az identitás összefüggései* című tanulmányában (137–150) kiemeli a nyelvi rendszer és más társadalmi részrendszerek struktúrájának az összefüggéseit. Bemutatja az Európai Unió bővítése során újraértelmezett nemzeti és nemzetiségi nyelvek és identitások helyzetét, különös tekintettel a kisebbségek önazonosságának a kérdésére. Hangsúlyozza az oktatás szerepének fontosságát a kisebbségi nyelv és kultúra megtartásában, majd ismerteti a szervezett keretek között zajló kétnyelvű oktatási modelleket. Az egy tannyelvű (többségi vagy kisebbségi nyelv szinte kizárólagos használata) oktatásban három, a kétnyelvű (két tannyelv jelenléte) és az egynyelvű (egy tannyelv használata) oktatáson belül pedig két oktatási programot sorol fel és jellemez részletesen.

A kötet záró – *A projektről* című – fejezetében (153–165) Maria Alabánová és Marcel Olišiak összefoglalója mutatja be szlovák nyelven „A nemzetiségi tannyelvű/nemzetiségi kisebbségi tannyelvű iskolákban oktatott szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgy minőségi javítása idegennyelv-oktatási módszerekkel (különös tekintettel a magyar tannyelvű iskolákra): A nyitrai modell” elnevezésű projektet, amelynek keretében a kötet kiadása megvalósult.

Sólyom, Réka: Teaching the official language for minorities. Review.

Az írás szerzőjéről

Sólyom Réka

egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv-, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest
solyom.reka[kukac]kre.hu